

BARCELONA: TÍTOL PROVISIONAL

Un viatge literari per la ciutat

ba provocat un mescoré entre els seus. Amb humor o sensa, tots dos van dir que, en un país en l'esperança d'una nova etapa, calia no deixar-se portar pel cor i posar-se més encara dir que no han trobat una altra manera de parlar de la política (la claustral i l'altre) que no sigui la de la mort i la desolació o la fira icona. Com el debat d'Amós Balbolla, l'any 1984, quan els dos, que eren una corda de penes, d'altres més memorable protagonitzat per responsables polítics de la ciutat. En totar menys, el capítol inicial de La pell da i la primera de Primeses. Setre recupera un episodi pensat en el qual tres albanesos anabantans viagen per la ciutat com zombis en plena carnificació, els dos inventes ultradramàtics de Cristina Morales a l'actura

es clar, n'hi ha molts d'altres. I també hi ha trencadors literaris que s'han posat pels seus carrers i carrils nocturns noventistes a la feina, a fer el seu treball amb els llums al blau o fosc i berrins en una terrassa, a jugar amb altres llibres alhora que a fer textos que s'hi refereixen, a parlar de la cultura del vi de la Barcelona del boom llatinoamericà, a descobrir la negra i dels autors joves (els nascuts a la dècada dels anys seixanta) de l'XX en anglès. I per aquí hi circulen molts noms: es diuen Genet, Manuel de Pedrolo, Blai Bonet, Gabriel García Santes, José Donoso, Javier Calvo, María Antònia Oliver, Cristina Morales, Josep Maria de Sagarra, Juan Mayas Llosa, Francisco González Ledesma, i tot i així, segur que em curts.

[illegible]

Malgrat que els seus llibres són escrits amb coneixement de causa, sobretot tenint en compte el fet que hi ha molta passió pel tema. Alguns dels autors podrien haver estat un capítol a part, com és en lloc de grossa informació sobre què parlen, sobretot des d'una perspectiva crítica i de la qual han gaudit, en llegir i llegir els autors que han

ovel·la de Barcelona. Hi
no existia, que no hi era, que
fer-ne broma amb un llibre
de Barcelona, que, per a

Andreu Gomila, Diego Piccininno (Ed.)

B: TIP

**BARCELONA:
TÍTOL
PROVISIONAL**

**UN VIATGE LITERARI
PER LA CIUTAT**

**Ajuntament
de Barcelona**

**Barcelona
Ciutat de la
Literatura**

ÍNDEX:

06 INTRO

12 TOPOGRAFIA DEL VICI

Per Andreu Gomila

22 MERCÈ RODOREDA

Per Marta Pessarrodona

32 JAUME CABRÉ

Per Simona Škrabec

42 GEOGRAFIA DEL BOOM

Per Xavi Ayén

52 MANUEL VÁZQUEZ MONTALBÁN

Per Carlos Zanón

62 BARCELONA NEGRA

Per Teresa Solana

72 ROBERTO BOLAÑO

Per Ignacio Echevarría

82 JUAN MARSÉ

Per David Castillo

92 QUIM MONZÓ

Per Julià Guillamon

102 MONTSERRAT ROIG

Per Irene Solà

112 MARIA-MERCÈ MARÇAL

Per Blanca Llum Vidal

122 2020

Per Marina Espasa

133 LLOCS, CARRERS...

**Barcelona:
títol provisional**

INTRO:

**Un viatge literari
per la ciutat**

U

na ciutat és un organisme viu, inestable, que va canviant amb el pas dels anys, que es modifica en contacte amb l'observador. I la Barcelona de la Xava, la de la Colometa, la de Java, la de Sigismond, la de Carvalho, la de Natàlia, la del Watusi, la de l'Amargós i la de la Clara és una ciutat que porta el mateix nom, però alhora és diferent cada vegada. D'acord, hi apareixen els mateixos carrers, hi ha bars i restaurants coincidents, aquell mercat, aquella avinguda, aquell barri. De vegades, se'n parla sense anomenar-la. D'altres, és un estat d'ànim, el mirall que reflecteix l'esperit d'un temps. Per això ens ha estat impossible posar-li títol a *Barcelona*, perquè hi viuen trinxeraires, nobles, dèspotes, gent bonica, vianants, gent contenta i persones tristes, rics i pobres. Perquè ha estat la Rosa de Foc i la ciutat del vici, una oportunitat perduda i un gran èxit. Ho ha estat tot i no és res. Pertany a cada lector d'una manera o d'una altra, així com l'han viscuda els seus escriptors, els que van ser-hi i els que hi són.

Amb aquest llibre proposem al lector un viatge per la ciutat contemporània a través d'alguns dels seus autors més emblemàtics, des de Juli Vallmitjana fins a Maria Guasch. Un viatge incomplet (això no és una enciclopèdia) que mostra com els escriptors han retratat la ciutat en els últims cent anys. Un viatge inacabat perquè en tota tria hi ha mancances que deriven dels gustos dels antòlegs. Per a nosaltres, que volem ser breus, antienciclopèdics, hi ha vuit autors que han definit com és la ciutat que vivim ara, durant el primer quart del segle XXI, des que Barcelona es posa al mapa de la literatura moderna a principis del segle XX. Són vuit autors que han viscut aquí i que són, en certa manera, icones, pols d'atracció i d'influència: Mercè Rodoreda, Quim Monzó, Jaume Cabré, Juan Marsé, Roberto Bolaño, Montserrat Roig, Maria-Mercè Marçal i Manuel Vázquez Montalbán.

Però, és clar, n'hi ha molts d'altres. I també hi ha fenòmens literaris que han succeït pels nostres carrers mentre nosaltres anàvem a la feina, a l'escola, jugàvem amb els nens al parc o fèiem birres en una terrassa. Per aquest motiu, en aquest llibre hi ha quatre textos que s'hi refereixen, que parlen de la ciutat del vici, de la Barcelona del boom llatinoamericà, de la novel·la negra i dels autors joves (els nascuts a la dècada dels seixanta del segle XX en amunt). I per aquí hi circulen molts més escriptors: Jean Genet, Manuel de Pedrolo, Blai Bonet, Gabriel García Márquez, Joan Sales, José Donoso, Javier Calvo, Maria Antònia Oliver, Kiko Amat, Mercè Ibarz, Cristina Morales, Josep Maria de Sagarra, Francisco Casavella, Mario Vargas Llosa, Francisco González Ledesma, Mathias Énard, Andreu Martín... I tot i així, segur que fem curts.

Aquest llibre, a més, pretén despertar el fetitxisme dels lectors, que puguin agenollar-se a la cantonada que van compartir García Márquez i Vargas Llosa a Sarrià, que salivin al restaurant de Mandiargues i Vázquez Montalbán al Raval, que passegin per Penitents recitant la divisa de la poeta que va morir-hi, que travessin la Ronda del Guinardó pensant en un viacrucis, que posin flors a l'estàtua del carrer de Balmes, ben a prop d'on la gran narradora de la ciutat va venir al món i, passats uns anys i un exili, va tornar a Barcelona.

Molts dels articles d'aquest volum estan escrits amb coneixement de causa, sobre el terreny. Amb això volem dir que hi ha molta passió pel mig. Alguns dels seus autors podrien haver estat un capítol a part, protagonistes en lloc de glossadors. Tots saben de què parlen, sobretot quan parlen des d'una ciutat que han patit i de la qual han gaudit, en carn pròpia i a través dels llibres que han llegit i els autors que han conegut, fins al punt de fer-hi amistat.

Durant molts anys es va parlar de la gran novel·la de Barcelona. Hi havia un neguit terrible perquè deien que no existia, que no hi era, que no s'havia escrit. Sergi Pàmies va arribar a fer-ne broma amb un llibre que es titulava, precisament, *La gran novel·la de Barcelona*, que, per a més inri, era de contes! Passa que potser aquella obra magna que ens havia de trastocar a tots ja s'havia escrit o potser no s'escriurà mai,

perquè, al nostre entendre, la idea canònica, totèmica, d'una novel·la que ho expliqui tot és impossible. Perquè depèn de l'època, del lector, del moment històric. I Barcelona, per sort, disposa de molts llibres que la narren. I si és un poema com *La cremallera*? O un assaig com *Ciutat princesa*? O es troba en el centenar de contes de Quim Monzó? O entre l'Aloma i la Teresa de Rodoreda?

És cert que no tenim una novel·la decimonònica que ens retrati com els londinencs, els moscovites o els parisencs, però seria absurd pensar que Dickens, Dostoievski i Stendhal van congelar les seves ciutats en totes les pàgines que els van dedicar. Les seves obres són importants gràcies a ells, no tant per les ciutats per on van fer passejar els seus personatges. O potser ens equivoquem i ells serien incògnits si haguessin parlat de Sheffield, Samara o Le Havre. No ho sabrem mai. El que sí podem conèixer és com ha canviat la nostra en l'últim segle gràcies als ulls que l'han resseguida per després escriure-la. I per això té aquest llibre a les mans, perquè vol descobrir-ho i començar un viatge que el farà vibrar. Agafi's fort!

VICI

Topografia
del vici

Raval,
Barceloneta...

**Un segle al Districte V: de Juli
Vallmitjana a Mathias Énard**

Per Andreu Gomila

P

er molt que Antoine Roquentin, el protagonista de *La nausée* sartriana, enyori poder anar cent vegades amunt i avall de la Rambla, que en Jamal, al final de *Something to Tell You* de Hanif Kureishi, afirmi que vol portar en Rafi i la seva dona a visitar els museus de Barcelona, que en Bill, personatge del *What I Loved* de Siri Hustvedt, hagi anat a la capital catalana a fer classes d'art, la literatura francesa i l'anglosaxona s'han dedicat a mirar altres coses menys boniques de la ciutat quan s'hi han capbussat. El típic personatge barceloní per a un escriptor francès no és un senyor de Sarrià ni una noia de Gràcia. No. Sinó un lladregot del carrer del Migdia i una prostituta del carrer d'en Robador, habitants del Districte V, el Barri Xino o l'ara conegut com a Raval. Són els baixos fons de Barcelona, de carrers que fan pudor, bassals al terra, dones que fumen als portals, homes sense cara a les cantonades, transvestits amagats en soterranis, habitacions insalubres de llençols esquitxats. Una topografia del vici que, encara que sembli mentida, va col·locar Barcelona entre les grans ciutats literàries d'Europa.

El 1911, Gabriel Alomar, a *L'Esquella de la Torratxa*, deia que, en reconèixer-se en els baixos fons, Barcelona «comença a ésser metròpoli». I el 1913: «Barcelona en els seus barris baixos, és singular i personalíssima. Hi ha un no sé què de sinistrament masculí en la foscor dels carrers, en el buit dels portals, en els estols de les placetes. [...] Aquí, el lladre, és un lladre trist, i el mató és un tètric, i la bordellera, sota el gros número de la porta, és un exemplar escapat de vitrina patològica». Sembla que Alomar estigui fent el retrat del lladre de Jean Genet, aquell home de vint anys que, a principis de la dècada de 1930, va passar per Barcelona per trempar amb el crim, entre el desaparegut carrer del Migdia (engolit per l'avinguda de les Drassanes durant la dècada de 1950) i el carrer del Carme. Hi veu

espanyols i estrangers que no són altra cosa que «pinxos pollosos» en un barri que fa pudor d'«oli, orina i merda».

Al *Journal du voleur*, la ciutat és un estat d'ànim, empestada com el seu esperit. Durant un temps, el seu protagonista treballa a La Criolla, el famós cabaret del número 10 del carrer del Cid, via que ara no té res a veure a com era aleshores. Allà es transvestia i el patró li exigia que es vestís com a «demoiselle». A la Rambla, topa dues famoses marietes de l'època, una de les quals exhibeix un mico damunt l'espatlla. Un dels dos s'anomena Pedro, pàl·lid i magre. Jean li engalta un cop de puny i les pestanyes postisses li queden enganxades a la mà.

Tot el personal que circula per la novel·la més cèlebre de Genet sembla sortit de la cosmologia del primer gran autor que va endinsar-se en el Xino, Juli Vallmitjana. Vint anys abans que el francès, aquest argenter de Barcelona, va construir un relat ombrívol i desesperat sobre el Raval. Per *La xava* circulen els mateixos personatges que a *Journal du voleur*, però amb més cruesa, encara més sòrdids. La protagonista és una noia que no ha sortit ni sortirà mai del barri, que com a molt anirà fins al mercat de Santa Caterina a vendre alls, encastada entre el carrer del Migdia i el del Cid. La Roseta, la Xava, es resistirà a fer-se prostituta, però acabarà sucumbint-hi. Si Genet ens parla de les timbes clandestines del Paral·lel i dels cabarets, Vallmitjana es fica dins cada casa, baixa als soterranis convertits en sales de ball i descriu la gatzara que provoca la vinguda d'un vaixell de guerra anglès, curull de mariners afamats de sexe. Però també surt del barri al ritme dels lladres que fugen, sovint cap a les coves del Morrot, a sota de Montjuïc, on s'hi amaguen els fugitius, com la Gravada, la malaguanyada mare de la Xava.

Quan Josep Maria de Sagarra s'atansa al Districte V ja no ho fa des de dins, sinó des de fora. Els personatges de *Vida privada*, escrita el mateix any, 1932, que Genet va passar per Barcelona, també baixen a La Criolla, però en cotxe, degudament estacionat davant del luxós i concorregut Lyon d'Or de la part baixa de la Rambla. «Les dames anaven un si és esverades, trepitjant escombraries i líquids infectes, però plenes d'interès i de la il·lusió de veure qui sap què. Les cantonades i els carrerons que contemplaven, perdent-se dintre una vaguetat de tinta, més que excitants arterioles amb temperatura viciosa,

“Ma rue était l’une des pires du quartier, une des plus pittoresques si l’on veut, elle répondait au nom fleuri de carrer Robadors, rue des Voleurs, le casse-tête de la mairie du district - rue des putains, des drogués, des ivrognes, des paumés en tout genre qui passaient leurs journées dans cette citadelle étroite sentant l’urine, la bière rance, le tagine et les samoussas”

feien l'efecte d'una gran pobresa, d'una gran brutícia, d'una desolació resignada i humil». La Rafaela, la Teodora, la Isabel, l'Hortènsia, el Bobby, el Comte de Sallés, en Pep i l'Emili recorren l'Arc del Teatre fins al carrer del Cid, passant per Peracamps, i Sagarra descriu un paisatge humà apocalíptic, de «dones de sala de dissecció» i «pederastes amb els llavis pintats», enmig de gent de condició humil, mariners i mecànics. Quan entren a La Criolla, diu Sagarra, les dames queden decebudes: «Els havien explicat coses massa truculentes i només veien una mena de cafè popular que tenia pretensions de dancing». Quan en surten, entren al prostíbul de La Sevillana, al número 13 de l'Arc del Teatre, per veure els «quadros», on dones i homes representaven, en pèl, escenes eròtiques fixes. Fastiguejats, se'n van al Villa Rosa, al mateix carrer, una bodega flamenca molt en voga en aquell temps, avui dia convertida en un club nocturn, el Moog, per a addictes a l'electrònica selecta i a ballar fins que surt el sol. Els amics se'n van a casa a quarts de cinc de la matinada. En aquella hora, al Grill Room del carrer d'Escudellers, Frederic de Lloberola s'eixuga la sang d'un trenc al cap davant de la seva amant Rosa Trènor. Hi ha hagut batussa. Trenta anys més tard, Sigismond s'instal·la en un hotel del mateix carrer, el Tibidabo, per passar-hi un cap de setmana llarg. Ha travessat França en cotxe per executar a Barcelona uns negocis que no portarà a terme, esmaperdut i hipnotitzat per l'espectacle del Barri Xino. André Pieyre de Mandiargues va guanyar del premi Goncourt de 1967 gràcies a *La Marge*.

A Sigismond no li costarà gaire travessar la Rambla, admirar el Panam's, el vaivé de gent, però indefectiblement prendrà el carrer de l'Arc del Teatre. Gira per Lancaster i agafa Conde del Asalto (ara Nou de la Rambla), que connecta la Rambla amb el Paral·lel. Camina una mica i tres homes el volen fer entrar en un portal. Els defuig i tomba cap al carrer de Sant Ramon, més atapeït de gent que els anteriors, on queda fascinat per les botigues de gomes. Dubta si entrar al bar Ramona, però no ho fa. Segueix cap a la cruïlla amb Marquès de Barberà i tira endavant, fins al Marsella, tomba cap a Sant Pau i a l'altura de Robador s'atura. Les prostitutes el criden o se'n foten. Entra al bar Lola, al bar Triana, al bar Trébol. No vol res i una dona li crida «marica». Al bar Luz decideix deixar enrere Robador i endinsar-se a Sant Rafael, on queda parat que hi hagi un restaurant com Casa Leopoldo, enmig de putes i

pinxos de tota mena, on hi soparà un altre dia. Aleshores agafa Sant Jeroni (engolit posteriorment per la Rambla del Raval), on una nena salta a la corda. Torna a Sant Pau i se'n va per Sant Oleguer. Allà queda parat davant del bar Los Cuernos. Hi entra i fa un got que li costa set pessetes. De nou al carrer, decideix travessar el llinar d'un altre local, el Pigalle, a la cruïlla de Marquès de Barberà i Sant Oleguer. S'apropa a una dona i intercanvien somriures. Ella li diu «*fucky, fucky*». Es diu Juanita i vol dues-centes pessetes per anar-se'n amb ell. Obnubilat, deixen el bar per dirigir-se al número 20 del carrer de Sant Ramon, a una casa «sòrdida» on es lloguen habitacions per hores. Fins a tres vegades visitarà Sigismond aquell edifici amb Juanita durant la seva estada a Barcelona, una ciutat «qui paraît s'être modelée sur le décor incertain de ses anciens rêves et qui est encore à l'image d'un prodigieux agrandissement de la figure de son père».

Cruells, en tornar del camp de concentració per entrar al seminari, una de les primeres coses que fa és buscar la viuda del doctor Gallifa a l'Arc del Teatre. No la troba. I en una nit desesperada, se'n va als barris baixos amb el desig de «caure en un abisme sense fi». Veu el mateix que De Mandiargues: «Jo observava per primera vegada a la vida aquelles anades i vingudes cauteloses d'homes madurs i fins vells, tot això d'una tristesa que feia plorar, la vergonya d'aquells homes i el desvergonyiment d'aquelles dones». En una cantonada, repara una dona de roba prima i atrocinada que se li enganxa al cos, que «semblava a moments una d'aquelles escultures de fusta que en altre temps es veien a la proa de les fragates». Amb ella perdrà la virginitat i hi viurà dues setmanes, durant les quals mantindrà la vida boja d'ella i el seu macarra, un home gran, morè, que ja passava els quaranta. És *El vent de la nit* de Joan Sales.

Marc Esquert, com Sigismond, fa vida al voltant d'Escudellers i la plaça del Teatre, entre el Cosmos i el New York. Ve de la Bonanova, on viu en una residència d'estudiants. És de Calella de Palafrugell i surt del *Míster Evasió* de Blai Bonet. Agafa un taxi i li mana que tiri avall. «Ai, Senyor, Senyor. A la Rambla, tan jovenet», li diu el taxista. A la barra del New York, un professor de llatí beu conyac rere conyac mentre conversa amb la Rossita, una noia amb serrell i ulls clars que, en lloc de *fucky, fucky*, li insinua d'anar «al bressol, rei». S'entrompa i l'estafen. En Marc

agafa el relleu i en queda enamorat. Més tard, la troba a les «platges del *Xinu*», és a dir, a la Barceloneta i a Sant Sebastià on «els xicots que no són del barri hi van per veure dones del Panam's, del Tabú, del Cosmos: hi prenen el sol i una remullada, elles amb elles, o amb el macarra de tanda». Per a Francisco Casavella, en canvi, la Barceloneta és sinònim de batussa èpica entre bandes rivals, el Lío Grande, d'on el Watusi surt indemne i convertit en un heroi a qui cal trobar, un 15 d'agost de 1971, *El día del Watusi*. Mentre el busquen, Fernando Atienza i Pepito el Yeyé passen pel Boston's, buit. El Watusi hauria de ser allà. Pepito pregunta i Fernando espera amb una puta jove, la Samantha, que s'apiada d'ell, de la ferida que duu a la cara. Li diu que pugi a la seva habitació per curar-li. S'asseu al seu llit i té una erecció. Ella, és clar, se n'adona i li pica l'ullet. Ell li confessa que no té diners, però la noia li diu que li fa a canvi d'un penjoll d'indi que porta al coll.

Lakhdar, en arribar al Raval, no pot ser ni un turista, ni un ciutadà de la il·lustre França, ni un senyor del carrer Mandri, sinó un jove criat a Tànger que aposta per Barcelona tot perseguint un somni i un amor, la Judit, una catalana a qui va conèixer al Marroc. S'instal·la al principi del carrer d'en Robador, on és més estret, a prop d'Hospital, en un edifici gairebé en runes, on, de nit, no és estrany topar-se amb una rata negra que llepa una xeringa abandonada. Comparteix pis amb un noi de Tunísia, Mounir, que viu de furar als turistes, una benedicció divina. «Toute le monde les dépouille. Ils payent leurs bières huit euros sur les Ramblas. Je ne vois pas pas pourquoi leur prendre un appareil photo, un porte-monnaie ou un sac serait forcément plus mal», diu Mounir, personatge vallmitjanesc un segle després de *La xava*. Lladres i bagasses, pinxos i madames. Després de tot un segle XX d'infausta glòria i desenes d'operacions urbanístiques, de *neteja*, d'evaporació de carrers que contenien mil històries, arriba Mathias Énard i la seva *Rue des Voleurs*, ple segle XXI, per recordar-nos que els baixos fons de Barcelona encara existeixen. Ja no hi ha mariners que empaïen noies, sinó turistes de cul blanc que envesteixen prostitutes negres en un portal. Així va ser. Així és.

INFO

Moog

El que avui és un dels temples de l'electrònica de Barcelona, propietat del grup Mas i Mas, va ser en temps de *Vida privada* una taverna flamenca molt de moda. No debades, la sala de dalt del Moog es diu Villa Rosa, en homenatge. Josep Maria de Sagarra hi fa anar els seus personatges quan baixen de la ciutat alta a la baixa. Si s'hi endinsessin avui, qui sap què en pensarien.

••• Arc del Teatre, 3 (Raval).

M: Drassanes.

Casa Leopoldo

Obert el 1929, quan el Raval era el Districte V, és un dels restaurants més literaris de la ciutat, enclavat en un carrer que les ha vist de tots colors. El va posar en marxa l'avi de Rosa Gil, que el va capitanejar fins al 2015, quan el va traspassar a Romain Fornell i Quim Manresa. De Manuel Vázquez Montalbán a André Pieyre de Mandiargues, tots n'han lloat la seva cuina.

••• Sant Rafael, 24 (Raval).

M: Liceu.

Carrer d'en Robador

Per aquest carrer hi ha passat tothom, tots els que s'han endinsat en la part fosca del Raval. Però només un hi ha viscut, tot elevant-lo, encara més, a mite contemporani: en Lakhdar de la *Rue des Voleurs* de Mathias Énard. És un carrer que té molta vida, de dia i de nit, a banda de disposar d'un dels millors bars del barri, el 23 Robadors, un cau com Déu mana.